

Karlovy Vary

Kraj: Karlovarský

Správní obvod: Karlovy Vary

Nadmořská výška: 447 m n. m.

Počet obyvatel: 44 132

Adresa URL: mmkv.cz

Okres: Karlovy Vary

GPS souřadnice: 50.231852N, 12.871962E

První pís. zmínka: 1349 (671 let)

PSČ: 361 20

Historie obce Karlovy Vary

Přesné datum založení města není známo. Vznik stálého osídlení u Vřídla je třeba klást do doby kolem roku 1349. Stopy člověka v blízkém okolí Karlových Varů jsou však mnohem staršího data. Archeologické výzkumy prokázaly na území dnešního města několik sídelních lokalit z období pravěku (Tašovice, Dvory, Drahovice). Z mladší doby nám pobyt dávných obyvatel krajiny dokládá hradiště v Drahovicích, kde žili lidé v pozdní době bronzové. Slovanské osídlení máme v blízkosti Karlových Varů doloženo např. v Tašovicích a Sedleci. V nejbližším okolí pozdějších Karlových Varů žili lidé prokazatelně již ve 13. století. Předpokládáme, že již tehdy dobře znali léčivé účinky karlovarských termálních vod a že jich využívali k léčbě.

Psaná historie vřidelního města začíná 14. srpem 1370, kdy Karel IV. udělil již stávajícímu sídelnímu místu svobody a práva, jakých v té době požívalo blízké královské město Loket. O výsadním postavení Karlových Varů jakožto lázní svědčí i početná jim udělená privilegia, průběžně potvrzovaná panovníky Čech až do roku 1858.

Prosperita a stavební vývoj lázní byly koncem 16. a začátkem 17. století neblaze ovlivněny dvěma živelnými pohromami. Dne 9. května 1582 byly Karlovy Vary postiženy velkou povodní a 13. srpna 1604 bylo město zcela zničeno požárem, při němž ze 102 domů shořelo 99 stavení. Ani Karlovým Varům, byť měly jakožto lázně výsadní postavení, se nevyhnuly útrapy třicetileté války. V jejím průběhu bylo město několikrát vystaveno řádění vojsk, požárům, nemoci a hladu. Neklidná doba a nepříznivé hospodářské následky válečných let se projeví zejména v citelném poklesu lázeňské návštěvnosti a tudíž i celkového hospodářského růstu města. To vedlo k tomu, že si karlovarští museli hledat vedle lázeňství i jiné zdroje obživy. Tak došlo v 17. století postupně k rozvoji typických karlovarských řemesel - cínařství, puškařství, jehlářství a nožířství. Výraznější oživení lázeňského života nastalo až koncem 17. století přílivem bohatých šlechtických návštěvníků z okruhu saského a později i ruského a polského panovnického dvora. Velkou propagací byly pro Karlovy Vary dva lázeňské pobyty ruského cara Petra Velikého v letech 1711 a 1712.

Do konce 17. stol. vévodila karlovarské architektuře gotika

Až do sklonku 17. století si Karlovy Vary zachovaly sevřený gotický ráz s městskými branami a těsnou zástavbou kolem Vřídla. Dominantou městečka byla gotická věž někdejšího loveckého hrádku Karla IV. na skále nad tržištěm. Pod ní byla v roce 1520 postavena radnice, vedle stála městská lékárna a naproti špitál Svatého Ducha z roku 1531. Na pravém břehu Teplé nad Vřídlem stál pozdně gotický

hrázděný kostel Maří Magdaleny, prvně zmiňovaný roku 1485. Kolem roku 1500 byl v úbočí vrchu U tří křížů vysvěcen kostelík sv. Ondřeje. Domy byly většinou hrázděné, se šindelovými střechami.

Rozvoj města v 18. století ovlivňovala především aristokracie

Osmnácté století přineslo vřidelnímu městu dlouhá desetiletí rozkvětu a slávy. Roku 1707 potvrdil císař Josef I. Karlovým Varům všechna privilegia, přičemž je výslovně označil za královské svobodné město. V první polovině 18. století se Karlovy Vary těšily obzvláštní přízni Habsburků, zejména císařovny Marie Terezie. Loajální vztahy města k vídeňskému dvoru se kladně projeví ve finančních dotacích na stavební rozvoj města a ve zdokonalení jeho správy.

Městská rada vydala roku 1719 zvláštní městské zákony, jimiž se do detailů řídil veškerý život lázní. V roce 1739 byl přijat nový městský řád "Instructio politica". V souvislosti s rozvojem lázeňství byla postavena řada společenských a lázeňských staveb, v roce 1701 např. Saský sál, v roce 1728 Český sál. Na místě těchto sálů později vznikl Grandhotel Pupp. Roku 1711 byly na místě dnešního Mlýnského pramene vystavěny Mlýnské lázně, první veřejný lázeňský dům v Karlových Varech. Město se začalo počátkem 18. století rozrůstat do stran, došlo k zástavbě Staré louky, jež se stala centrem společenského života lázeňských hostů. V roce 1717 měly lázně již svou první skromnou divadelní scénu. V letech 1732 - 1736 byl na místě původního gotického kostela postaven podle plánů architekta Kiliana Ignáce Dientzenhofera nový barokní chrám sv. Maří Magdaleny.

Slibný rozvoj lázní v I. polovině 18. století byl dne 23. května 1759 přerušena katastrofálním požárem, který zničil 224 domů. Následky požáru však byly v poměrně krátké době překonány. Následná výstavba města po požáru byla prováděna plánovitě a velkoryse. Namísto původních hrázděných staveb byly budovány kamenné domy s více patry, s bohatými štukovými fasádami, kryté prejzovými střechami a značně výstavné. Nebyly již obnoveny původní městské brány, které brzdily rozrůstání města. Do obnoveného a vzhledného města přijíždělo stále více lázeňských hostů.

Díky vysoké návštěvnosti se mohlo město stále víc rozrůstat

S rostoucí návštěvností bohatlo karlovarské měšťanstvo a mohlo stále nákladnějšími stavebními úpravami zlepšovat tvářnost města. Financování těchto úprav zajišťoval i výnos z lázeňské taxy, jež byla zavedena roku 1795. V roce 1762 byly modernizovány Mlýnské lázně. Roku 1777 byl zřízen moderní Vřidelní sál, který byl odrazem uplatňování léčebných zásad dr. Davida Bechera, jež zdůrazňovaly pití vody přímo u pramene. Od roku 1764 byla v Karlových Varech, rovněž z popudu dr. Bechera, vyráběna a exportována vřidelní sůl. Z peněz získaných jejím prodejem byla zčásti financována stavba nového divadla roku 1788.

V roce 1791 bylo vybudováno oblíbené výletní místo lázeňských hostů Poštovní dvůr, jenž později proslul koncerty orchestru Josefa Labitzkého a četných slavných hudebníků. O rok později zřízená dřevěná kolonáda Nového pramene byla první stavbou svého druhu v Karlových Varech. Poskytovala lázeňským hostům možnost pobývat u pramenů i za nepříznivého počasí. V roce 1811 byla kolonáda přestavěna drážďanským stavitelem Giesslem.

Nejvyhledávanějším společenským střediskem šlechty se koncem 18. století stal Český sál, který roku 1775 zakoupil cukrář Johann Georg Pupp a položil tím základ k rozvoji největšího karlovarského restauračního a hotelového provozu Grandhotel Pupp. Růst lázeňské návštěvnosti vedl i k pořizování seznamů hostů. Nazývaly se Kurlisty. První dochované seznamy jsou již ze sklonku 17.

století. Až do roku 1794 byly psané ručně, od roku 1795 začaly Kurlisty vycházet tiskem v místním nakladatelství Franieck.

Počátek 19. století přinesl Karlovým Varům další rozmach lázeňství. Prosperitu lázní příliš neohrožily ani neklidné doby napoleonských válek.

Lázně si oblíbila především šlechta a významná evropská společnost

Společnost scházející se v Karlových Varech v 18. a na počátku 19. století získávala stále více mezinárodní charakter. Vedle aristokracie se k Vřídlu ráda sjížděla i evropská kulturní elita. Návštěvy vynikajících osobností jsou tradičním specifikem Karlových Varů a výrazně poznamenaly kulturní dějiny města. Z nejvýznamnějších návštěvníků přelomu 18. a 19. století připomeňme Johanna Wolfganga Goetha, Friedricha Schillera, Theodora Körnera, Ludwiga van Beethovena, Fryderika Chopina a Nikolu Paganiniho.

Od druhé třetiny 19. století začala určovat povahu karlovarské lázeňské společnosti bohatá

měšťanská klientela. Vlivem francouzské revoluce postupně z lázeňské scény mizí šlechta. Karlovy

Vary se staly oblíbeným dějištěm četných politických a diplomatických jednání. V roce 1819 se u

Vřídla sešla významná ministeriální konference, jíž předsedal rakouský kancléř K.V.L. Metternich.

Po roce 1860 se v do té doby ryze německých Karlových Varech začala utvářet malá komunita Čechů,

kteří získali ve městě práci a trvale se zde usadili. Reprezentantem české menšiny v Karlových Varech se

stal spolek Slovanská beseda, založený v roce 1881. V čele Slovanské besedy působili v průběhu 40 let

vynikající čeští lékaři Emanuel Engel, František Zatloukal, Vincenc Janatka a Milan Mixa.

Architektura? Historismus a secese se špetkou gotiky! Poslední třetina 19. století byla pro Karlovy Vary obdobím

rozsáhlých stavebních prací a budování moderních lázeňských objektů. Tato výstavba dala městu jeho

dnešní architektonickou tvářnost, nesoucí výraznou pečeť historismu a secese. Vznikly tak vlastně v

pořadí již čtvrté Karlovy Vary, jejichž krásu obdivujeme dodnes. První, gotické a renesanční město

zaniklo požárem roku 1604. Barokní Karlovy Vary poničil požár roku 1759.

Zastaralé a maloměstsky působící rokokové, klasicistní, empírové a biedermaierovské domy byly v

rámci imponantní přestavby města v letech 18700-1900 postupně zbořeny. Na jejich místě vznikly

moderní a komfortně vybavené novostavby velkoměstského rázu, které okázale hlásaly význam města,

jež se mezitím stalo nejslavnějším lázeňským místem Evropy. Byly postaveny dominantní lázeňské

stavby Vojenského lázeňského ústavu (1855), Vřidelní kolonády (1879), Mlýnské kolonády

(1871-1881), Tržní kolonády (1883), Lázní III. (1866) a honosný objekt Císařských lázní (1895), dále

pak nové městské divadlo (1886), anglikánský kostel (1877), synagoga (1877) a ruský pravoslavný kostel

(1897).

Na stavební ráz lázní měla určující vliv vídeňská architektura, zosobněná v Karlových Varech

stavitelskou dvojicí Ferdinanda Fellnera a Hermanna Helmera. Ti vyprojektovali pro Karlovy Vary na 20 významných

staveb. Rozsáhlá stavební činnost byla před I. světovou válkou završena zbudováním mezinárodního

velkohotelu Imperial (1912).

Napojení na železniční trať a slavní hosté zvyšovali návštěvnost lázní

Zásadní význam pro další rozvoj města mělo jeho napojení na evropskou železniční síť roku 1870, kdy

byl zahájen provoz na trati Karlovy Vary - Cheb. O rok později začal jezdit vlak na lince Praha - Karlovy Vary. Kolem

roku 1900 byla regionální železniční síť doplněna lokálními tratěmi z Karlových Varů do Mariánských

Lázní (1898), Johanngeorgenstadtu (1899) a Merklína (1902). Železniční spojení znamenalo výrazné

oživení hospodářského života a nebývalý růst návštěvnosti. Ta začala po roce 1860 velice rapidně vzrůstat také vlivem úspěšné léčby cukrovky v Karlových Varech. Prosperita lázní koncem minulého století byla tak výrazná, že se pro toto období vžil označení Zlatý věk Karlových Varů. Jediným stinným datem této slavné éry se stal 24. listopad roku 1890, kdy bylo centrum Karlových Varů velmi těžce poškozeno mohutnou povodní.

Genius loci Karlových Varů před rokem 1900 byl výrazně ovlivňován pobyty předních představitelů evropské kultury, vědy a politiky. U Vřídla pobývali v 19. století např. N.V.Gogol, F.Lizst, S.Freud, J.Barrande, H.Schliemann, T.Fontane, A.Dvořák, K.Marx, J.Brahms, R.Wagner, E.Grieg a řada dalších slavných osobností.

Těsně před první světovou válkou dosahovaly Karlovy Vary nejvyššího počtu lázeňských hostů ve své historii. Např. v roce 1911 se tu léčilo 70 935 osob.

I. světová válka utnula příliv turistů a zastavila vývoj města

První světová válka znamenala tečku za vzestupnou křivkou vývoje vřidelního města, byla koncem tzv. starých dobrých časů spjatých s duchem rakousko-uherské monarchie. Narušila příliv lázeňských hostů a tím vážně ochromila celý život Karlových Varů. Na evropských bojištích padlo 515 karlovarských mužů. Zhoršené zásobování znamenalo i pro privilegované lázně nouzi a hlad. Pro válečné účely byly sejmuty zvony z kostelů, zabaveni psi vhodní k tažení břemen a zaveden lístkový přiděl potravin, mýdla a kuřiva. Došlo i k sociálním nepokojům, např. ve dnech 17. - 18. července 1918 se u Vřídla konala hladová demonstrace žen. Po první světové válce byl sice karlovarský lázeňský život rychle obnoven, město však už zdaleka nedosáhlo předválečné návštěvnosti. Válka byla tragickým mezníkem, který změnil život Evropy. Zánik Rakouska-Uherska nepříznivě ovlivnil prosperitu všech lázní na jeho bývalém území, tj. i Karlových Varů. Po vytvoření Československé republiky v roce 1918 nastala v jejím pohraničí složitá situace.

Chvilí po válce přišly opět těžké časy

Ani Karlovým Varům se ve třicátých letech nevyhnula vleklá hospodářská krize, jež sužovala celou Evropu. V té době nesmírně vzrostla zadluženost zdejších majitelů hotelů a penzionů. Pro malé podnikatele a obchodníky měla krize drastické následky v podobě bankrotů. Jen v roce 1936 bylo v Karlových Varech provedeno přes tisíc soudních exekucí. Město se muselo v zájmu svého přežití vysoce zadlužit u státu. I přes tíživou ekonomickou depresi bylo v Karlových Varech mezi světovými válkami provedeno několik nákladných staveb. Z nich měla největší význam údolní přehrada na řece Teplé v Březové (1936), která od města navždy odvrátila hrozbu velkých záplav. Lázeňské kapacity byly v roce 1927 rozšířeny moderním objektem Lázní VI. Ozdobami obchodní části Karlových Varů se staly budovy nemocenské pojišťovny (1931) a klášterního kostela redemptoristů (1933). Řeka Ohře byla v roce 1932 překlenuta směrem k tzv. Hornímu nádraží technicky obdivuhodným železobetonovým mostem.

II. světová válka znovu život lázní téměř zastavila

Druhá světová válka uvrhla lázeňské město po počáteční euforii jeho německých obyvatel do neutěšených hospodářských problémů. Provoz lázní doznal v důsledku války četných omezení. Už v roce 1940 nastaly první vážné problémy se zásobováním potravinami. Ubývalo lázeňských hostů a mnohé lázeňské domy byly přeměněny na vojenské lazarety. V říjnu 1938, po návštěvě říšského vůdce Adolfa Hitlera, byly Karlovy Vary obsazeny německým vojskem a jako součást tzv. Sudetské župy připojeny k tzv. "třetí říši".

Dne 6. května 1945 byl v Karlových Varech ustaven Český revoluční národní výbor, který o 2 dny později

bezkonfliktně převzal za asistence americké armády správu města. Rudá armáda vstoupila do Karlových Varů 11. května 1945.

Nejprve přišlo vysídlení, potom znárodnění. Léta 1945 - 1946 přinesla německým obyvatelům Karlových Varů na základě Postupimské dohody odsun, tj. vysídlení z jejich domovů. Souběžně s vysídlováním Němců probíhal složitý proces osidlování pohraničí českým obyvatelstvem. Češi zde postupně nacházeli nový domov. V souvislosti s odsunem Němců a se zavedením komunistického režimu po roce 1948 došlo v padesátých a šedesátých letech v okolí Karlových Varů, zejména v hornatých oblastech Krušných hor, Doupovských hor a Slavkovského lesa k devastaci a zániku četných vesnic a památek. Také v samotném lázeňském městě došlo k mnohým neuváženým demolicím domovního fondu.

Stavební rozvoj Karlových Varů v období tzv. budování socialismu (1948 - 1989) se projevil především mohutnou bytovou výstavbou. Nová sídliště zprvu z cihel a později z panelových prefabrikátů vznikla ve Dvorech, Tuhnicích, Drahovicích, ve Staré Roli, v Rybářích na Růžovém vrchu a na Čankovské ulici. Historická stavební substance Karlových Varů byla bohužel celá desetiletí zanedbávána, což postupně přivodilo mnohdy kritický stav některých objektů. Částečné zlepšení tohoto stavu nastalo až v nových ekonomických a majetkových poměrech po roce 1989.

Moderní architektura je v Karlových Varech prezentována sanatoriem Thermal (1977) a Vřídelní kolonádou (1975). Z dalších staveb vzniklých v lázeňském městě v uplynulém třicetiletí jmenujme např. komplex lázeňských domů v Kostelní ulici (1978 - 1982), sanatorium Švýcarský dvůr (1971), sanatorium Sanssouci (1970), zimní stadión (1983), Domovy mládeže v Drahovicích (1982), sanatorium Bristol, nové budovy České spořitelny (1994) a České pojišťovny (1994). Rozsáhlou modernizací prošla většina karlovarských průmyslových firem - sklárna Moser, porcelánky, Becherovka, Sedlecký kaolin, zřízeny byly i četné nové podniky - např. výrobní družstvo Vřídlo, panelárna v Otovicích, teplárna v Bohaticích, Elektrosvit, výrobní družstvo Stavba aj. Po roce 1990 byla řada významných historických a lázeňských objektů nákladně renovována, rekonstruována či nahrazena replikami.

Sametová revoluce - nová šance

Rok 1989 se stal počátkem nové nadějně éry svobodného rozvíjení lázeňství, kultury, cestovního ruchu a podnikatelských aktivit v údolí Vřídla na soutoku Teplé s Ohří.

Nejslavnější české lázně Karlovy Vary jsou dnes stejně jako v minulosti oblíbeným dostaveníčkem nemocných i zdravých lidí z celého světa, čímž pokračují v tradici započaté již před staletími za panování moudrého krále Karla IV. Mezinárodnost Karlových Varů a renomé jejich léčivých pramenů dávají pevnou naději, že vřídelní město zůstane i v 21. století vedle Prahy nejznámějším a nejnavštěvovanějším místem České republiky.

